

5. A. Zippelius: *Handbuch...* (op. cit.). On navodi četiri moguća kriterija: prema području s kojeg su sakupljeni objekti (središnji, regionalni, lokalni), prema principa izgradnje (»in situ«, s prenesenim, s rekonstruiranim objektima), prema principa izlaganja (park, selo) i prema spomeničkim vrstama (seoski, gradski).

6. G. H. Riviere: *From the...* (op. cit.)

7. Evžen Schneider: *Ecological Interest of the Contemporary World and the Part of Museums* London Conference ICOM-ICOFOM (vidi bilj. 3).

8. Veoma je ilustrativan primjer kuće Schönhof iz cjeline Paderborn Dorf u Westfälischen Freilichtmuseum u Detmoldu, koja je na idealan način ostvarila taj pomak. »Museumführer Westf. Freilichtmuseum Detmold«, A-24, str. 29—34, Detmold, 1982.

9. Termin »etno-zona« koji je približan onome što navodim u tekstu donijela je Beata Gotthard Pavlovski u tekstu: *Etnozoniranje ruralnog prostora kao metoda i sredstvo njegove zaštite*. »Čovjek i prostor« (6/363), 22—23, (1983).

10. Tomislav Šola u širem kontekstu navodi da je »Eko-muzej najnovija najefikasnija koncepcija sustavne borbe za identitet određene cjeline, prema njezinim prirodnim i kulturnim specifičnostima. To je reafirmacija kolektivnog ega, kolektivne svijesti i osjetljivosti«. (Konferencija ICOM-ICOFOM, London, 1983; iz materijala navedenih u bilj. 3).

ABSTRACT

From the open-air to eco-museum

I. Maroević

Each open-air museum is, in a sense unconventional in terms of classical museological theory, and supplies broad museological possibilities to the research of man's environment, its protection and the interpretation of an immobile cultural heritage.

Open-air museums can become a type of eco-museum and can seek to liberate themselves from exclusively ethological contents. Eco-museums should have the characteristics of open-air museums »in situ«; they should simulate and at the same time protect the environment.

The eco-museum is a link between man and his environment through man's effect on it.

Koncepcija nove reorganizacije saveznih muzeja u Austriji

Muzejska koncepcija

Muzejski dokumentacioni centar smatra tematski prikladnim, u fazi razrade mreže muzeja u SR Hrvatskoj, objaviti u svome časopisu prijevod članka o koncepciji reorganiziranja sa-

veznih muzeja u Austriji. Iz tog se teksta može steći uvid da se i u drugim zemljama osjeća potreba za reorganizacijom i svrsishodnijim djelovanjem muzeja unutar potreba današnjeg društva uopće.

Danas su muzeji Austrije organizirani u nekoliko skupina, i to: savezni tj. državni muzeji (u članku je riječ o njihovoj reorganizaciji), muzeji pokrajina te gradski, privatni muzeji ili zbirke i drugi. Reorganizacija austrijskih muzeja planira se provesti prema njihovim mogućnostima i potrebama. U našim prilikama ovaj prilog može biti povodom za razmišljanja o reorganizaciji i naših muzeja.

Uvod

Potkraj 1986. godine ističe ugovor o iznajmljivanju Bečkog sajma, smještenog u bivšim dvorskim stajama, koje se nalaze u neposrednoj blizini velikih saveznih muzeja, naime Umjetničkog i Prirodoslovnog muzeja. Time se otvara mogućnost da se u Beču stvori jedan muzejski kompleks zaista evropskih dimenzija, a istovremeno i prilika da se osuvremeni struktura austrijskih saveznih muzeja boljim rasporedom predmeta (zbirki) i otvorenosti prema posjetiocima.

S obzirom na nastalu situaciju u jesen 1981. godine, Savezno ministarstvo naložilo je grupi eminentnih stručnjaka da razrade prijedlog za jednu novu strukturu saveznih muzeja. Radna grupa sastavila je ekspozice u kojem su uzeti u obzir i novi prostori bivših dvorskih staja, pri formiranju muzejskog kompleksa, zajedno s muzejima na Trgu heroja i Trgu Marije Terezije. Od ljeta 1983. do početka 1984. godine radna grupa radila je na daljnjoj razradi, a nakon toga je prijedlog Nacrta sveobuhvatne koncepcije saveznih muzeja poslan ponajprije direktorima muzeja, a potom je objelodanjen za širu diskusiju. U tom trenutku, međutim, postalo je jasno kako Saveznom ministarstvu za znanost, tako i autorima koncepcije, da se objavljivanjem Nacrta ne može stvar smatrati zaključenom već — upravo suprotno — tek započinje diskusija na širokoj osnovi.

Zadatak je radne grupe da se Nacrt analizira u diskusijama i time stvori mogućnost pronalaženja suglasnosti za jedno optimalno korištenje kako novih prostora, tako i nove koncepcije muzeja uopće. U toku diskusije trebali bi se uspostaviti kontakti između svih zainteresiranih saveznih ministarstava i predstavnika grada Beča. U daljnjem planu predviđeno je provođenje jedne široke ankete. Gradonačelnik

Beča, kao i ministri građevinarstva, znanosti i istraživanja, traže provođenje arhitektonskog natječaja za konačni izgled muzejskog kompleksa, uključujući i optimalno građevinsko oblikovanje bivših dvorskih staja, pri čemu se zauzima gledište da novi objekt mora imati, u svakom slučaju, dominirajuću kulturnu upotrebu.

Pozivamo sve one koje interesira ova značajna kulturnopolitička akcija da se uključe u javnu diskusiju o prijedlogu nove koncepcije muzeja.

Dr. Heinz Fischer eh.

I. Osnove

Austrijski muzeji su čuvari jednog bitnog dijela svjetske kulturne baštine. Slika Austrije kao kulturne nacije temelji se u velikoj mjeri u prezentaciji umjetničkog blaga i materijalne kulture u njenim muzejima. Stoga austrijski muzeji imaju zadatak čuvati ovu baštinu i povećavati je, dakle predmete od historijskog, naučnog i umjetničkog značenja prikupljati, sređivati, restaurirati i konzervirati, te svaki predmet tumačiti s naučnog gledišta i, konačno, na zoran i razumljiv način izložiti kao dio čuvane kulturne baštine.

Muzeji se, zajedno s arhivima i bibliotekama, smatraju najznačajnijim centrima istraživanja i informiranja. U procesu daljnjeg razvoja, sa stalnim korekcijama, muzeji moraju kao stručne institucije produbiti svoje djelovanje u odgojnom i obrazovnom smislu.

Kao sabirališta originalnih predmeta i izvora duhovne i materijalne kulture, umjetnosti iz prošlosti i sadašnjosti, tumačenja čovjeka u njegovoj prirodnoj sredini, muzeji moraju opravdati svoje postojanje prezentacijom s pozitivnim kriterijima, s obzirom na austrijski doprinos u međunarodnim relacijama.

Važnost ovog plana je i u tome da je tu obuhvaćeno ne manje već četrnaest muzeja, kojima su mnogi svjetskog značaja; to su:

Umjetnički i Prirodoslovni muzej, sa svojim velikim kompleksnim zbirkama, Etnografski muzej, Grafička zbirka Albertina, Austrijski muzej za primjenjenu umjetnost, Austrijska galerija, Muzej moderne umjetnosti, Tehnički muzej za industriju i obrt, Austrijski etnografski muzej, Austrijski kazališni muzej, Savezni muzej za patologiju i anatomiju, Likovna galerija Akademije za likovnu umjetnost, Kabinet bakroreza pri Akademiji za likovnu umjetnost i Vojnohistorijski muzej, koji je u nadležnosti Ministarstva državne obrane. Ovamo se pribrajaju i zbirke u dvorcu Ambras i depadanse Etno-

grafskog muzeja, Austrijskog muzeja za primijenjenu umjetnost i Austrijskog etnografskog muzeja.

U daljnjim razmišljanjima u ovaj plan ušle bi i zbirke pokretne imovine Savezne uprave, izložbeni prostori u Hofburgu i Schönbrunnu, određena svojina Austrijske nacionalne biblioteke i niz značajnih zbirki u vlasništvu Univerziteta, kao i Instituta za historiju medicine pri bečkom Univerzitetu.

U trinaest saveznih muzeja, koji su pod upravom Ministarstva znanosti, zaposleno je 800 osoba. U saveznom budžetu za ove muzeje u 1984. godini predviđena je suma od 287 milijuna šilinga. U prošloj godini muzeje je posjetilo više od 2.000.000 ljudi, što jasno govori o njihovoj privlačnoj snazi naročito za inozemne posjetioce.

II. Mogućnosti poboljšanja položaja saveznih muzeja pripajanjem bivših dvorskih staja muzejskom kompleksu

Ispunjenje mnogostrukih zadataka saveznih muzeja i unapređivanje njihovog rada povezano je s pribavljanjem odgovarajućeg prostornog povećanja. Bivše dvorske staje tvore arhitektonski završetak kompleksa od Hofburga i oba velika muzeja na zapadu kao i planiranog podizanja »Foruma Austriacum-a« u pravcu Ringstrasse. Potkraj 1986. godine ističe ugovor Bečkom sajmu za veći dio prostora dvorskih staja. Prikličenjem ovog prostora u kompleks muzeja riješit će se za duže vrijeme aktualna obnova tamo smještenih saveznih muzeja, vodeći računa o njihovom rastu, znatnom poboljšanju njihove strukture, te njihovom radu i djelovanju u odnosu prema javnosti.

Prije svega oba velika muzeja vane za obnovom, jer su u sadašnjem stanju lišeni mogućnosti svake aktivnosti, koja se danas s pravom očekuje od muzeja. Prikličenjem prostora bivših dvorskih staja može se računati i na povećanje njihovog internacionalnog značaja. Naime, smisao i atraktivnost otvaranja jednog centra u novim prostorima jest u tome da on ima visoki muzeološki dometa; s obzirom na iskustva stečena promatranjem drugih adekvatnih centara u svijetu, to ne bi bila samo proširena scena muzejskih zbivanja, već i jedno novo žarište kulturnog života Beča i cijele Austrije u internacionalnom kontekstu.

Mogućnost prikličenja tih prostora muzejima je šansa da se provede jedan kulturno-politički podvig, a time i mogućnost (koja ne smije ostati neiskorištena) ostvarenja nužnih predradnji za promjenu austrijske muzejske pozornice.

Ovo prostorno povećanje daje povod za preispitanje dosadašnje strukture saveznih muzeja, pri čemu se otvaraju mnogi problemi na čija se pitanja mora odgovoriti. Kao, primjerice, da li je dijeljenje zbirki umjetnosti 19. i 20. stoljeća na austrijsku i svjetsku umjetnost, čija je dioba načnena u određenoj situaciji 1945. godine, danas još primjenljiva, tim više što je taj princip bio, od osnivanja Muzeja 20. stoljeća, često iznevjeren. Smatra se da će se smještanjem Muzeja moderne umjetnosti u novi prostor (bivše dvorske staje) u potpunosti naći konačno rješenje za njegove stalno rastuće zbirke, sada smještene u vrtnoj palači Liechtenstein.

Preispitanju, isto tako, podliježe ispravnost podjele postojećih zbirki umjetnosti srednjeg vijeka na tri državna muzeja u Beču, gdje ni jednim postavom srednjovjekovna austrijska umjetnost nije u potpunosti prezentirana. Prostornim proširenjem muzejskog kompleksa oba ova problema mogla bi se zadovoljavajuće riješiti.

1. Fondovi umjetnosti 19. i 20. stoljeća mogu se spojiti; naime zbirke 20. stoljeća iz Austrijske galerije mogu se sjediniti s istovremenim zbirkama u Muzeju moderne umjetnosti, a Nova galerija Umjetničkog muzeja bi se integrirala u Galeriju 19. stoljeća. Objekte ove galerije mogu se odlično smjestiti u novim prostorima, čijim smještajem i taj prostor dobiva smislaonu povezanost sa zbirkama starije umjetnosti u Umjetničkom muzeju, koje sežu do razmeđe 18. i 19. stoljeća. Pri novim postavama treba se umjetnost Austrije u smjeni stoljeća sa svim potrebnim atribucijama interpolirati u centralne postavne 19. i 20. stoljeća.

2. Srednjovjekovna umjetnost bila bi spojena u jednu zbirku, izuzev ako se naiđe na značajnija djela za koja bi bilo bolje da su smještena drugdje kao, primjerice, u okviru postavne razvoja umjetničkog obrta u Austrijskom muzeju za primijenjenu umjetnost, ili u historijskoj zbirki u slučaju ako se radi o predmetu iz bivših dinastijskih postava u Umjetničkom muzeju.

3. U Umjetničkom muzeju najveća prostorna skučenost pogađa bogatu antičku i egipatsko-orijentalnu zbirku. Antička zbirka može jedan od najznačajnijih likulskih spomenika Heroona iz Gelbasa, otkako je nabavljen i muzej izgrađen, pokazati samo u depou. Egipatsko-orijentalna zbirka vapi za dodatnim prostorima, da bi svoje značajne kolekcije mogla izložiti po suvremenim estetskim i sadržajnim principima. Dio egipatske zbirke nalazi se u prostorima, koji su već pri gradnji

muzeja arhitektonski, sve do obruba dovratnika, prilagođeni ovoj zbirki, te bi bilo nesuvislo tražiti prostorno proširenje u parteru Umjetničkog muzeja. Suprotno tome, zadovoljavajuća mogućnost za izlaganje Heroona iz Gelbasa ukazuje se samo u novim prostorima. Tamo bi se mogao formirati lapidarij od velikih skulptura antičke zbirke, koja je sada razdvojeno izložena u Umjetničkom muzeju i Novom dvoru. U glavnoj zgradi Umjetničkog muzeja mogao bi se tada izložiti dio antičke zbirke sitne plastike, umjetničkog obrta i zbirka vaza. Prenošenjem krupne plastike iz antičke zbirke u nove prostore, u glavnoj se zgradi ukazuje mogućnost prostornog povećanja egipatsko-orijentalne zbirke, što daje garanciju da bi se novi postav mogao izvesti stručno po suvremenim muzeološko-didaktičkim principima.

4. I Prirodnjački je muzej zahvaćen prostornom nestašicom. Preseljenjem prethistorijske i antropološke zbirke u nove prostore, muzeju bi se dala mogućnost da u glavnoj zgradi postavi izložbu suvremene teme »Čovjek u kozmosu«, i to postav suvremenog sagledavanja svemira i zemlje, života i evolucije čovjeka kao i njegovo izdvajanje iz prirodne okoline.

Realizacija već godinama predlaganog plana izgradnje potkrovlja na ovom muzeju danas izgleda ostvariva, jer time bi se mogao riješiti problem adekvatnog smještaja studijske zbirke, radnih prostora, preparatorske i drugih radionica, koje su u ovom muzeju često od vitalne važnosti s obzirom na zdravlje zaposlenih.

5. Povremene izložbe izabranih predmeta Etnografskog muzeja u novim prostorima u odnosu na umjetnost prethistorije i umjetnost 19. i 20. stoljeća mogle bi s određenim temama poslužiti kao razjašnjenje suvislosti ideje ostvarenja jednog »muzeja čovjeka«.

Etnografski muzej trebao bi u svojim sadašnjim prostorima ostvariti takovu sveobuhvatnu postavu (po potrebi uz pomoć pozajmica iz drugih zbirki) koja bi pokazala zajedništvo materijalne i duhovne kulture svih naroda u smislu svladavanja razlika zapadnih i »egzotičnih« kultura.

6. Po premještanju Muzeja moderne umjetnosti u nove prostorije, ostaju slobodni prostori vrtne palače Liechtenstein, u kojima bi se zajedno moglo izložiti kolekcije uzlanih i tkanih sagova, u stvari zbirka tapiserije Umjetničkog muzeja i zbirka sagova Austrijskog muzeja za primijenjenu umjetnost. U istim prostorima mogla bi se izložiti i zbirka glazbala iz Umjet-

ničkog muzeja kao i dio zbirke namještaja.

7. Austrijskom muzeju baroka, koji se do sada nalazio u Donjem Belvederu, trebalo bi se, premještanjem postave umjetnosti 19. i 20. stoljeća, ustupiti oslobođeni prostor Gornjeg Belvedera, čime bi se ovoj zbirci ukazala mogućnost sveobuhvatnog prikaza baroka kako s obzirom na njegovu ulogu na svakidašnjicu duhovne, znanstvene i odgojne kulture, tako i na njegov odraz na literaturu, glazbu, ekonomiju i društvo svog vremena uopće.

8. Austrijski muzej primijenjene umjetnosti trebao bi se reorganizirati da bi se priveo svojoj staroj svrsti, tj. da »pribavlja sredstva, koja primijenjena umjetnosti i znanost traže, te da, istu djelatnost lakše koristi s ciljem unapređivanja i u prvom redu doprinosa na podizanju ukusa korisnika postava«; dakle (prevedeno na jezik sadašnjice) u pogledu industrijskog oblikovanja i razvoja obrta da im se pruži mogućnost sagledavanja primijenjene umjetnosti putem pomoćnih postava, kao na pr. kulture stanovanja i odijevanja i sl.

Zgradu Austrijskog muzeja za primijenjenu umjetnost treba sanirati i restaurirati. Seobom zbirke uzlanih sagova u palaču Liechtenstein, njen će se izložbeni prostor povećati.

9. Preseljenjem zbirke glazbala (točka 6), u Novom se dvoru pojavljuje novi prostor, koji bi se mogao staviti na raspolaganje Austrijskoj nacionalnoj biblioteci za izlaganje zbirke papirusa i muzičke zbirke, koje se danas nalaze u zgradi Albertine.

10. Austrijski muzej za film, preseljenjem iz Albertine u nove prostore, naći će se u sprezi sa tamo nalazećim zbirka slika slikarstva 19. i 20. stoljeća ali i zbirkom fotografija, te će tako obrazovati značajnu cjelinu kulture 20. stoljeća.

11. Grafička zbirka Albertina, preseljenjem zbirke papirusa, muzičke zbirke i Austrijskog filmskog muzeja, dobiva u vlastitoj kući tako nužni prostor da u budućnosti može s više sigurnosti da izlaže svoje zbirke.

12. Kako u Beču nema odgovarajućeg velikog izložbenog prostora, trebalo bi se u novim prostorima urediti savezna (državna) izložbena dvorana, koja bi pružila Beču mogućnost jačeg povezivanja s internacionalnim izložbenim životom.

13. U novim prostorima trebala bi se za ubuduće bolje organizirati infrastruktura saveznih muzeja. Ovome namjene pripada:

13.1. Centralni konzervatorski zavod (restauratorske i preparatorske radionice) u čijem bi radu trebale surađi-

vati Akademija likovne umjetnosti i Visoka škola za primijenjenu umjetnost;

13.2. Centralne radionice kao: stolarija, bravarija, tiskara, knjigovežnica, fotolaboratorij i druge;

13.3. Centralni depo za pomoćni materijal za postavljanje izložbi;

13.4. Centralni vozni park;

(Uređenje navedenih centrala 1 — 4 moglo bi se djelomice ostvariti objedinjavanjem materijala iz mnogih muzeja, jer na okupu bi bio djelotvorniji nego rasut po pojedinim muzejima);

13.5. Treba organizirati jednu multifunkcionalnu (s audiovizualnim i ostalim tehničkim aparatima) odgovarajuću dvoranu za predavanja, filmove, konferencije, muzičke i kazališne priredbe itd.;

13.6. »Museum shop« (muzejsku prodavaonicu);

13.7. Obrazovni centar u suradnji s bibliotekom otvorenom za javnost;

13.8. Restoran, koji bi za vrijeme priredbi preuzeo »ulogu posluživanja«, i jedna kafeterija.

14. U posjedu saveznih muzeja, znači i u novim prostorima, mora se stvoriti mogućnost čuvanja vrijednih kulturnih dobara.

15. Pri restauraciji i adaptaciji novih prostora (dvorske staje) mora se strogo voditi računa da se ne uništi spomenička vrijednost vanjskog izgleda ovog značajnog djela Fischera von Erlacha.

III. Dalje mogućnosti organizacionog poboljšanja saveznih muzeja

U jednoj kasnijoj fazi, neovisno o korišćenju novih prostora (dvorske staje), trebao bi se povesti dalji postupak:

1. Interpolirati jednu novu zgradu u prostor između Austrijskog muzeja primijenjene umjetnosti i Visoke škole za primijenjenu umjetnost, čime bi se povećao prostorni kapacitet obiju institucija, a prostornom povezanošću pospješila i njihova suradnja.

2. Prostorni kapacitet Tehničkog muzeja za industriju i obrt trebao bi se povećati kako bi ovaj važni i popularni muzej došao u položaj da svojom sabiračkom djelatnošću ide u korak s naglim tehničkim razvitkom i mogao prikupljeni materijal svrsishodno prikazati.

3. Austrijski etnografski muzej trebao bi pregradnjom bivših zračnih skloništa, koja se nalaze u parku Schönborn, dobiti jednu višenamjensku dvoranu s mogućnosti daljeg proširenja. Ova višenamjenska dvorana u 8. rajonu mogla bi se koristiti za različite kul-

turne i druge aktivnosti i time obogatiti kulturni život ovog rajona.

4. Treba imati u vidu potrebu da se prikaže društveni razvoj u mladem stadiju industrijalizacije Austrije, što bi se moglo ostvariti uređenjem »muzeja života radnika« u jednoj historijskoj radionici (starom proizvodnom odjelu), ili kakvom drugom objektu koji bi s ovom temom imao dodirnih točaka.

IV. Organizaciono-administrativne mjere

1. Reorganizacija saveznih muzeja neminovno će zahtijevati i nove načine organiziranja administracije. Zato se ovaj problem mora preispitati kao posljedicu opće reorganizacije.

2. Muzeje se mora stimulirati da dođu u položaj da svojim aktivnostima postiču materijalnu korist i da putem dobitni intenziviraju svoj doprinos, što leži samo u mogućnosti povećanja ekonomičnosti njihovih slobodnih prostora, što je i apsolutna potreba, koju treba bez odlaganja provoditi.

3. Muzeji moraju poboljšati svoje radno vrijeme prema potrebama svojih zaposlenih korisnika — posjetioca.

4. U srazmjeru sa svojim zadacima u obrazovnoj stručnosti savezni muzeji trebaju svoje izložbene, studijske i obrazovne zbirke postaviti prema posljednjim muzeološko-didaktičkim saznanjima kao i urediti servise za posjetioce i korisnike zbirki.

5. Školska obuka mora u muzeju postati stalna praksa, što zahtijeva razradu odgovarajućih nastavnih planova.

6. Savezni muzeji morali bi putem pojačane informacione službe svoju otvorenost prema javnosti postaviti na jedan viši nivo i iskoristiti svoje višestruke mogućnosti kako u obrazovanju, tako i u rekreaciji svojih korisnika, što se od njih i očekuje.

(S njemačkog prevela:

Mira Heim, prof.)

iz

MITTEILUNGSBLATT DER MUSEEN OESTERREICH, Wien, Neue Folge Band III (XXXI.) März, 1984 Heft 9.

ABSTRACT

The concept of the reorganization of State museums in Austria

The translation of the article from Mitteilungsblatt der Museen Oesterrich, Wien, Neue Folge, Band III, März, 1984, Heft 9, has been included because of the valuable experiences it enumerates and the examples it affords for a possible reorganization of museums, and the setting-up of a contemporary museum network in the Socialistic Republic of Croatia; activities that have been intensely carried out since 1984.